

DOKUMENTY PRAMENE

Eduard Kukan*

Strednodobá stratégia zahraničnej politiky Slovenskej republiky do roku 2015

Materiál *Strednodobá stratégia zahraničnej politiky Slovenskej republiky do roku 2015* je iniciatívnym materiálom Ministerstva zahraničných vecí SR (MZV SR). Stratégia svojím obsahom nadväzuje na *Priority zahraničnej politiky SR na obdobie rokov 2000 – 2003*, schválené Národnou radou Slovenskej republiky (NR SR) v roku 2000. Materiál bol vypracovaný na MZV SR v spolupráci s mimovládnyimi orga-

*Eduard Kukan, minister zahraničných vecí SR

nizáciami a zborom externých poradcov ministra. Stratégiu schválila vláda SR, 28. októbra ju prerokoval *Zahraničný výbor NR SR* a 19. novembra *Výbor NR SR pre európske záležitosti*.

Začlenenie Slovenska do Európskej únie a NATO významným spôsobom posilnilo jeho medzinárodné postavenie a rozšírilo priestor pre jeho zahraničnopolitické aktivity. Význam Slovenska pre partnerov vo vnútri oboch zoskupení, ako aj pre tretie krajiny zásadne stúpol, čím sa vytvorili predpoklady pre účinnejšie presadzovanie záujmov Slovenskej republiky v medzinárodnom prostredí. S pokračujúcou integráciou však rastie aj naša spoluzodpovednosť za záležitosti presahujúce náš doterajší prirodzený priestor.

Základnou filozofiou stratégie je vypracovanie hodnotového a záujmového rámca pre zahraničnú politiku SR v novom postavení. Akceptovaním podmienok vstupu do oboch kľúčových organizácií sa Slovensko implicitne zaviazalo k hodnotovému rámcu platnému v tomto prostredí. Stratégia má ambíciu prihlásiť sa k nemu explicitne a pomenovať tie momenty v systéme medzinárodných vzťahov, ktoré majú pre Slovensko špecifický význam. Stratégia neponúka praktické návody na riešenie jednotlivých situácií, ale určuje rámec, v ktorom by sme tieto riešenia mali hľadať. Vypracovanie konkrétnych postupov a krokov pre aktuálne a očakávané problematiky bude nasledovať. V zmysle uznesení oboch výborov bude už najbližšie *Zameranie zahraničnej politiky SR na rok 2005* predstavovať konkretizáciu predloženej *Stratégie*. Toto zameranie plánujeme predložiť do NR SR tak, aby mohlo byť prerokované na januárovom pléne.

Strednodobá stratégia zahraničnej politiky Slovenskej republiky do roku 2015

Východiská zahraničnej politiky Slovenskej republiky

Vzájomná interakcia vnútorného prostredia štátu a jeho záujmov s vonkajším prostredím určuje východiská zahraničnej politiky Slovenskej republiky. Z hľadiska vnútorného potenciálu Slovenská republika patrí medzi štáty tradične orientované k aktívnej spolupráci so zahraničím. Duchovný základ občanov Slovenska sa sformoval v historických štátoprávných a spoločenských podmienkach strednej Európy. Vzdelanostné a kultúrne prostredie na Slovensku je porovnateľné s ostatnými európskymi štátmi. Existujúce demokratické politické pomery, dodržiavanie ľudských práv a právny štát garantujú politickú stabilitu a rovnaké šance

pre všetkých. Sociálno-ekonomický vývoj spoločnosti je výrazne ovplyvnený predchádzajúcou tranzitívnou etapou. Funkčná trhová ekonomika spolu s úspešným zavŕšením nevyhnutných reforiem dáva predpoklad pre udržateľný rast životnej úrovne na Slovensku. Podobne ako v iných európskych krajinách z dlhodobého hľadiska ostáva otvorenou otázkou demografický vývoj.

Vonkajšie prostredie obklopujúce Slovenskú republiku je charakterizované rôznymi parametrami a vzťahmi medzi nimi. Geografické miesto Slovenska, veľkosť a poloha susedných štátov sú stálymi faktormi ovplyvňujúcimi jeho zahraničnú politiku. Dynamicky meniace sa vonkajšie prostredie predstavujú okrem štátov a medzinárodných organizácií aj rôzne neštátne subjekty ekonomického, politického a spoločenského charakteru. Členstvo v Európskej únii a v Organizácii Severoatlantickej zmluvy zásadným spôsobom zmenili vzťahy Slovenska s vonkajším prostredím. Inštitucionálne zakotvenie v jednotnom politickom a ekonomickom priestore Európskej únie a pevné bezpečnostné garancie Organizácie Severoatlantickej zmluvy vytvorili optimálny a kvalitatívne vyšší rámec pre zabezpečenie životných záujmov Slovenskej republiky a jej občanov. Zdieľanie rovnakých hodnôt širšieho euroatlantického spoločenstva demokratických štátov, dôveryhodnosť v presadzovaní záujmov a konzekventnosť v konkrétnych činoch sa v uplynulom období prípravy na členstvo osvedčili ako správne princípy zahraničnej politiky.

Integráciou do európskych a transatlantických štruktúr Slovensko získalo nové možnosti, ale aj úlohy, na ktorých riešení sa podieľa. Slovenská republika má reálnu možnosť efektívne presadzovať svoje záujmy a upevňovať spoločné hodnoty. Dosiahnutá miera bezpečnosti a stability si však vyžaduje neustále úsilie na ich udržanie. Nevyriešené konflikty za hranicami rozšírenej Európskej únie naďalej sprevádza organizovaný zločin, ilegálna migrácia, terorizmus a nie je vylúčené šírenie zbraní hromadného ničenia. Tieto fenomény predstavujú dlhodobé hrozby pre stabilitu a prosperitu Slovenska. Korene týchto hrozieb väzia v sociálno-ekonomickom zaostávaní niektorých štátov, v deficitoch ľudských práv a demokratických princípov a v pretrvávajúcej etnickej a náboženskej intolerancii. Celkové riešenie je preto potrebné zamerať nielen proti jednotlivým negatívnym javom, ale zároveň preventívne odstraňovať ich príčiny. Nositeľmi priamych hrozieb sú prevažne neštátne ilegálne subjekty so sieťovou organizáciou. Čeliť prejavom aktuálnych ohrození výlučne silou nie je dostatočne efektívne, na príčiny je potrebné vplývať predovšetkým an-

gažovanou zahraničnou a rozvojovou politikou. Pri praktickej realizácii jednotlivých krokov bude Slovenská republika spolu so svojimi spojencami a rovnako zmýšľajúcimi štátmi využívať všetky dostupné nástroje diplomacie a prostriedky medzinárodného práva.

Hodnotový a záujmový rámec zahraničnej politiky

Slovenská republika bude pri realizácii zahraničnej politiky pokračovať v napĺňaní demokratických princípov v medzinárodných vzťahoch. *Axiómami zahraničnej politiky Slovenskej republiky sú: úcta k medzinárodnému právu, rozširovanie priestoru demokracie, slobody, mieru, stability a prosperity, presadzovanie základných ľudských práv a solidarity medzi národmi.*

Konečným adresátom výsledkov zahraničnej politiky sú občania Slovenskej republiky. *Základné a trvalé zahraničnopolitické záujmy Slovenskej republiky sú: zachovanie územnej celistvosti štátu, bezpečnosti jeho občanov a vytvorenie optimálnych podmienok pre trvalo udržateľný ekonomický, spoločenský, environmentálny a kultúrny rozvoj Slovenska.*

Dôsledné napĺňanie základného hodnotového rámca konkrétnymi krokmi a vytváranie možností pre ďalší rozvoj spolupráce na dvojstrannej a mnohostrannej úrovni je základným predpokladom zabezpečenia zahraničnopolitických záujmov Slovenskej republiky.

Ciele a postupy zahraničnej politiky

Strategickým cieľom zahraničnej politiky Slovenskej republiky je rozvoj krajiny v stabilnom a predvídateľnom medzinárodnom prostredí. Slovenská republika sa bude zasadzovať za rozširovanie priestoru slobody, stability, mieru a prosperity v Európe a vo svete. V súčasnom vzájomne previazanom svete je pre trvalo udržateľný rozvoj Slovenska, vysoký stupeň zapojenia jeho ekonomiky do medzinárodnej deľby práce a odstránenie globálnych hrozieb nevyhnutná aktívna zahraničná politika v úzkej súčinnosti s našimi spojencami a partnermi. Pokračujúce kroky na dosiahnutie strategického cieľa sú v systéme medzinárodných vzťahov spravídla komplexné a viacúrovňové. Ich optimálne riešenie si na strane Slovenskej republiky vyžaduje integrovaný prístup zohľadňujúci široké spektrum vnútorných dôsledkov a zahraničných súvzťažností. Čiastkové otázky na regionálnej, európskej, atlantickej či globálnej úrovni je potrebné riešiť

s využitím prostriedkov, ktoré má Slovensko na danej úrovni k dispozícii. Efektívne stanovenie zahraničnopolitických cieľov vyžaduje dôslednú priorizáciu na každej úrovni, pričom počet cieľov by mal s rastúcou úrovňou klesať. Zoradenie krokov zahraničnej politiky podľa aktuálnych priorít sa uskutočňuje programovými vyhláseniami vlády Slovenskej republiky a ročnými zameraniami zahraničnej politiky. Správne stanovenie priorít je kľúčovým nástrojom efektívneho využívania existujúceho potenciálu štátu. So zámerom znásobiť prínos zahraničnej politiky pre občanov Slovensko bude trvalo klásť veľký dôraz na jej ekonomický rozmer a svojou transparentnou politikou bude vytvárať optimálny rámec pre súkromné podnikateľské iniciatívy ako navonok, tak aj dovnútra krajiny.

Aktéri a nástroje zahraničnej politiky

V rámci Slovenskej republiky sa na tvorbe a realizácii zahraničnej politiky spolupodieľa rad aktérov. Pri stanovovaní a presadzovaní jednotlivých krokov budú mať kľúčový význam ústavné orgány: prezident Slovenskej republiky, Národná rada Slovenskej republiky a vláda Slovenskej republiky a ich najvyšší činitelia. Ministerstvo zahraničných vecí spolu so sieťou zastupiteľských úradov v zahraničí predstavuje koordinačnú a výkonnú os zahraničnej politiky Slovenskej republiky. Rezorty vlády sa na realizácii medzinárodných vzťahov zúčastňujú primerane svojej špecializácii a kompetenciám predovšetkým v rámci integračných zoskupení. Osobitne dôležitá je ich úloha v agende Európskej únie, ktorá je vzhľadom na jej špecifický charakter viac agendou domácej než zahraničnej politiky. Decentralizáciou štátnej správy získala aj územná samospráva väčšie možnosti na priame zahraničné vzťahy. V rámci Európskej únie vzrástol význam politických strán. Dôsledná liberalizácia rámca pre hospodársku spoluprácu otvorila priestor pre zahraničné pôsobenie podnikateľských a obchodných subjektov. Slovenská republika prikladá osobitný význam fenoménu občianskej diplomacie. V partnerstve so štátnymi inštitúciami sa mimovládne organizácie majú zúčastňovať na tvorbe a výkone zahraničnej politiky Slovenskej republiky. V praxi sa tým napĺňa demokratický princíp reprezentatívnej a participatívnej účasti občanov na riadení vecí verejných. V súvislosti s presadzovaním sa našich občanov v zahraničí vzniká nová kvalita krajskej komunity, ktorej potenciál bude Slovenská republika kultivovať a podporovať.

Na dosahovanie svojich zahraničnopolitických cieľov Slovenská republika disponuje škálou národných aj nadnárodných nástrojov. Okrem tradičných nástrojov dvojstrannej a mnohostrannej diplomacie sa aktívnym pôsobením predstaviteľov Slovenskej republiky na všetkých úrovniach v inštitúciách EÚ a NATO tieto stávajú inštrumentmi na dosahovanie cieľov zahraničnej politiky. V rámci medzinárodných spoločenstiev sem patria aj zahraničné misie Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Z hľadiska zvyšovania potenciálu ľudských zdrojov je potrebné upriamiť pozornosť na skúsenosti, ktoré získajú slovenskí občania počas pôsobenia v medzinárodných organizáciách. V podmienkach občianskej spoločnosti snažiacej sa o vytváranie otvorenej spoločnosti a prebiehajúcej globalizácie sa informačné technológie a médiá stávajú nástrojom na šírenie dobrého mena Slovenskej republiky. Účinnou súčasťou zahraničnej politiky sú aktivity v kultúrnej a vedecko-technickej oblasti, ktoré vytvárajú vhodné podmienky na zblížovanie občanov i štátov a odstránenie spoločenských i politických bariér. Program rozvojovej pomoci SlovakAid podporuje rozvoj vzťahov s recipientskými štátmi, ktorým Slovensko môže poskytnúť materiálnu pomoc a sprostredkovať svoje skúsenosti z procesu demokratickej tranzície. Prioritne ide o tie štáty, ktoré preukážu svoju schopnosť úspešne aj efektívne absorbovať rozvojovú pomoc. Zapojenie sa do celosvetového úsilia rozvojovej spolupráce je dôkazom vyspelosti Slovenskej republiky a pozitívne vplýva aj na rozvoj vzťahov s vyspelými štátmi, členmi Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Dôležitým momentom pre rozvoj medzinárodných vzťahov je vhodná prezentácia Slovenskej republiky v iných krajinách i na medzinárodných fórach.

Regionálna dimenzia

Stredná Európa je prirodzený geopolitický priestor, v ktorom Slovenská republika vznikla a formovala sa v interakcii so susednými národmi a štátmi. Ústrednou líniou zahraničnej politiky na tejto základnej úrovni bude politika *dobrých susedských vzťahov*. Slovensko aktívne podporuje rozvoj kontaktov občanov, súkromných a verejných inštitúcií s ich partnermi v susedných krajinách. Okrem bezprostredných susedov Slovensko vníma ako susedné krajiny v regionálnom zmysle aj tie stredoeurópske štáty, s ktorými nás spájajú spoločné záujmy a úzke kultúrne a historické väzby. Dôležitým faktorom rozvoja vzťahov v rámci regiónu zostane existencia národnostných menšín na Slovensku a krajanov slo-

venskej národnosti za jeho hranicami. Plnohodnotný rozvoj ich kultúry a jazyka bude aj naďalej v záujme všetkých občanov Slovenskej republiky. Z hľadiska spolupráce s krajanmi je nevyhnutné upevňovanie ich väzieb s moderným Slovenskom predovšetkým podporou vzdelávania. Euroregióny považujeme za prínosný inštrument na podporu cezhraničnej spolupráce nielen v rámci Európskej únie, ale aj s jej vonkajšími susedmi.

V rámci strednej Európy pôsobí viacero medzinárodných zoskupení, v ktorých Slovensko bude mať ambíciu zohrávať konštruktívnu úlohu. Osvedčenú vyšehradskú spoluprácu zameriame predovšetkým tam, kde bude možné využiť pridanú hodnotu užšej vzájomnej spolupráce štátov Vyšehradskej skupiny. Stredoeurópska iniciatíva je multilaterálnym fórom umožňujúcim pravidelnú spoluprácu štátov strednej, juhovýchodnej a východnej Európy a prekrývajúcim možné deliace línie. Z hľadiska integračných procesov bude na regionálnej úrovni nevyhnutná vzájomná koordinácia pri pristúpení k schengenskej dohode a pri jej implementácii.

Európska dimenzia

Vstupom do Európskej únie sa zmenil charakter vzťahov Slovenskej republiky s európskymi štátmi. Vzťahy Slovenska s členskými štátmi EÚ získali predovšetkým v oblastiach zdieľaných kompetencií iný charakter a budú sa rozvíjať v súlade s dynamikou európskeho integračného procesu. Vzájomné vzťahy s nečlenskými štátmi sa stali komplexnejšími, okrem dvojstranných aspektov sa na nich odráža i vonkajšia politika Európskej únie. Európsku zahraničnú politiku Slovenskej republiky možno charakterizovať ako politiku otvorených dverí pre všetky krajiny, ktoré budú mať záujem a splnia potrebné kritériá. V tomto kontexte Slovensko prikladá kľúčový význam stabilizácii regiónu Balkánu a celkového pokroku v asociovaných štátoch. Slovensko sa bude usilovať o všestranný rozvoj vzťahov s novými susednými štátmi Európskej únie. Vo vzťahoch s Ruskou federáciou budeme v rámci Európskej únie intenzívne podporovať snahu o vytvorenie štyroch spoločných priestorov. S ostatnými štátmi Európy bude Slovenská republika v súlade s hodnotovým rámcom svojej zahraničnej politiky rozvíjať dvojstranné vzťahy na základe rešpektu a obojstrannej výhodnosti.

Slovenská republika vstupom do Európskej únie získala priestor aj na aktívne formovanie jej vnútorných procesov, v rámci ktorých bude presadzovať ďalší rozvoj Európskej únie ako únie národných štátov dôsledne

rešpektujúcej princíp subsidiarity. Za základný prvok vyrovnávania úroveň medzi členskými štátmi Slovensko považuje princíp solidarity, ktorý bude presadzovať v príprave a aplikácii európskych finančných nástrojov. Slovenská republika bude aktívne prispievať k realizácii strategického cieľa európskej integrácie, ktorým je *vytvorenie civilizačného, občianskeho, právneho a ekonomického priestoru schopného vlastného dynamického trvalo udržateľného rozvoja, ako aj efektívne spolupracovať a súťažiť na globálnej úrovni*. Po splnení potrebných kritérií sa Slovensko stane súčasťou schengenského priestoru a členom Hospodárskej a menovej únie. Slovenská republika sa zameria na hľadanie optimálnych podmienok pre aktívne pôsobenie v rámci štruktúr EÚ. Dlhodobým cieľom bude maximalizovať využitie potenciálu EÚ na všestranný trvalo udržateľný rozvoj krajiny a na presadzovanie slovenských zahraničnopolitických priorít v rámci EÚ i v širšom kontexte. Slovenská republika má ambíciu zaradiť sa medzi členské krajiny dosahujúce nadpriemernú úroveň v parametroch ekonomického a sociálneho rozvoja a prispieť svojím dielom k ďalšiemu rozvoju Európskej únie pozitívnymi skúsenosťami z vlastného vývoja smerom k znalostnej ekonomike. V záujme uchovania európskej rôznorodosti budeme podporovať využívanie a rozvoj slovenského jazyka a kultúry občanov Slovenska. V rámci aktuálneho vývoja v EÚ bude Slovensko podporovať budovanie kapacít európskej obrannej a bezpečnostnej politiky Európskej únie tak, aby boli budované komplementárne ku kapacitám Severoatlantickej aliancie, ktoré považujeme za kľúčového garanta národnej bezpečnosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky. Postavenie Európskej únie bude slovenská diplomacia posilňovať predovšetkým v oblastiach krízového manažmentu, prevencie konfliktov, energetickej bezpečnosti, boja proti medzinárodnej organizovanej zločinnosti a ilegálnej migrácii, ako aj v iných oblastiach bezpečnosti. V Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a v Rade Európy bude Slovenská republika konzekventne vstupovať do celoeurópskej diskusie o otázkach dodržiavania ľudských práv a slobôd v duchu hodnôt demokracie a slobody. Slovensko bude podporovať akcieschopnosť medzinárodných organizácií v rámci preventívnej diplomacie a postkonfliktnej rekonštrukcie oblastí zasiahnutých ozbrojenými konfliktmi.

Transatlantická dimenzia

Na úrovni transatlantických vzťahov bude Slovensko dôsledne podporovať *politiku rozvoja a upevňovania spojenectva medzi štátmi Európy a Severnej Ameriky*. Základom vzájomných vzťahov sú zdieľané hodnoty slobody, demokracie a dodržiavania ľudských práv, ktoré potvrdzujú našu príslušnosť k rovnakému civilizačnému okruhu. Slovenská republika vníma Spojené štáty americké ako strategického partnera, s ktorým spojenecké vzťahy sú jedným zo základov bezpečnosti v globálnom meradle.

Severoatlantickú alianciu považuje Slovensko za hlavný nástroj pre udržanie bezpečnosti a mieru vo svete a rozhodujúce bezpečnostné fórum. Jej vplyv a kredibilita závisí od disponibilného vojenského potenciálu a zachovávaní medzinárodne právneho rámca. Slovenská republika bude vystupovať proti oslabovaniu akcieschopnosti aliancie. V ďalšom rozširovaní Organizácie Severoatlantickej zmluvy vidíme nástroj na šírenie priestoru stability a demokracie.

Slovenská republika podporuje rozvoj transatlantických iniciatív, ktoré sú zamerané proti globálnym bezpečnostným hrozbám. Slovensko bude aj naďalej spoľahlivým spojencom v boji proti terorizmu a šíreniu zbraní hromadného ničenia.

Globálna dimenzia

Prebiehajúci proces globalizácie prináša pre Slovensko pozitívne aj negatívne efekty. Ako štát nachádzajúci sa v jednom z najvyspelejších makroregiónov sveta má Slovensko svoj diel zodpovednosti aj za vývoj v globálnom meradle. Svoju spoluzodpovednosť bude naplňovať v miere, ktorá vyplýva z medzinárodného postavenia Slovenskej republiky. Globalizačné faktory umožňujú aktívny rozvoj stykov Slovenska aj so vzdialenými štátmi. Vzájomne výhodnou spoluprácou s regionálnymi mocnosťami, dynamicky rozvíjajúcimi sa krajinami či nositeľmi svetového kultúrneho dedičstva Slovensko môže znásobiť svoj vlastný potenciál.

V inštitucionálnej rovine bude Slovensko *podporovať multilaterálny systém vzťahov*, práv a zodpovedností v rámci medzinárodných inštitúcií, ktorých je členom. Slovenská diplomacia podporuje opatrenia na zvyšovanie efektivity multilaterálneho systému, schopnosti adekvátne reagovať na vznikajúce problémy a budovania kapacít na ich riešenie. Ako členská krajina Európskej únie, Organizácie Severoatlantickej zmluvy

a Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj má Slovensko prirodzený záujem na budovaní konsenzu pri hľadaní odpovedí na globálne otázky v rámci agendy týchto organizácií. Osobitný význam Slovenská republika naďalej prikladá univerzálnej Organizácii Spojených národov, práci jej špecializovaných agentúr a podporuje reformy na zefektívnenie činnosti celého systému. Plne podporujeme úsilie na zachovanie mierového spolužitia medzi národmi. V rovine konkrétnej politickej agendy bude Slovensko osobitnú pozornosť venovať kľúčovým témam, ako sú *boj proti terorizmu, kontrola zbrojenia, dodržiavanie ľudských práv a slobôd, rozvojová spolupráca, efektívna štátna správa a trvalo udržateľný rozvoj*. Aktívny prístup k uvedenej problematike v zemepisne blízkyh i vzdialených častiach sveta považuje Slovenská republika nielen za morálny imperatív, ale aj za investíciu do budúceho rastu a prosperity svetového spoločenstva. Pri riešení konkrétnych otázok nie je Slovensko osamotené, lebo vychádza zo spoločných hodnôt euroatlantického spoločenstva zastávaných rastúcim počtom podobne zmýšľajúcich štátov po celom svete. Kľúčové témy v praktickej politike bude slovenská diplomacia presadzovať dlhodobo a v presne vymedzenom priestore s cieľom dosiahnuť primerané výsledky. Očakávaný spoločenský a hospodársky pokrok na Slovensku povedie k rastu kapacít pre intenzívnejšiu angažovanosť v globálnych záležitostiach.

Slovenská republika nepredpokladá priame ohrozenie zo strany žiadneho štátu. Významné bezpečnostné riziká môžu vzniknúť v dôsledkoch nepredvídaných technogénnych a prírodných katastrof. Za hlavnú bezpečnostnú hrozbu považuje terorizmus. Voči nositeľom terorizmu bude rozhodne pôsobiť v súčinnosti so spojencami všade tam, kde to bude potrebné, a prostriedkami, ktoré budú najefektívnejšie. Okrem represívnych akcií a výmeny spravodajských informácií sa bude podieľať na vytváraní a implementovaní striktného medzinárodného rámca v oblasti kontroly šírenia zbraní všetkých druhov, od ručných až po zbrane hromadného ničenia. Dôležitým preventívnym postupom je v tejto súvislosti neustály monitoring dodržiavania základných ľudských práv a slobôd všetkými vládami, tak ako sa zaviazali v Charte Organizácie Spojených národov. Vysoká miera chudoby, choroby a negramotnosť sú živnou pôdou extrémizmu všetkého druhu. Slovensko sa hlási k rozvojovým cieľom Milénia a bude k ich dosiahnutiu aktívne prispievať prostredníctvom ná-

rodného programu rozvojovej spolupráce, ako aj medzinárodných organizácií. Úsilie o zdravé životné prostredie a rast blahobytu ľudí sú súčasťami stratégií trvalo udržateľného rozvoja, ktoré bude Slovensko presadzovať za štandard v medzinárodnom prostredí.

Zhrnutie stratégie zahraničnej politiky Slovenskej republiky

Zahraničná politika Slovenskej republiky je zodpovedná voči vlastným občanom, transparentná a predvídateľná pre spojencov a partnerov. Slovenská republika sa zapája do úsilia o aktívne riešenie potenciálnych hrozieb a ich eliminovanie príčin v rozsahu primeranom jej ľudskému, hospodárskemu a vojenskému potenciálu.

Striktné presadzovanie rovnováhy medzi hodnotami a záujmami, národným potenciálom a jeho udržateľným využitím, pri dôslednom pridížení sa prijatého hodnotového rámca budú osou zahraničnej politiky Slovenskej republiky ako plnohodnotného člena Európskej únie a Severoatlantickej aliancie.

Mimo rámcov integračných zoskupení Slovenská republika bude na základe obojstrannej výhodnosti a transparentnosti rozvíjať dvojstranné a mnohostranné styky s ďalšími štátmi, ktoré o to tiež prejavia záujem. Pri formovaní takýchto vzťahov sa Slovensko bude pridŕžovať prijatého hodnotového vymedzenia a legitímnych vlastných záujmov.

Strednodobá stratégia je otvoreným dokumentom, ktorý slúži v období do roku 2015 ako východisko pre činnosť jednotlivých aktérov v oblasti zahraničnej politiky Slovenskej republiky.

Odporúčania Národného konventu o Európskej únii k pozícii Slovenskej republiky k začatiu prístupových rokovaní EÚ s Tureckom

Národný konvent (NK) je platforma pre celospoločenskú diskusiu o otázkach súvisiacich s členstvom Slovenskej republiky v EÚ. NK je fórum otvorené pre všetkých občanov SR, ktorí sa chcú podieľať na diskusii o politikách EÚ a pozíciách SR. Členmi NK sú predstavitelia verejného života SR – mimovládnych organizácií, cirkví, záujmových združení, predstaviteľov samospráv, hospodárskeho a kultúrneho života,

politických strán a exekutívy. Cieľom NK je napomôcť vláde a *Národnej rade SR* pri formulovaní národných pozícií SR v rámci spoločných a sektorových politik EÚ. V rámci NK bolo zriadených 9 pracovných skupín, ktoré sa venujú jednotlivým politikám EÚ. Činnosť NK zabezpečuje *Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku* v spolupráci s *Úradom vlády SR* a *Ministerstvom zahraničných vecí SR* (viac informácií - www.eurokonvent.sk).

ODPORÚČANIA

(výber z odporúčaní, kompletný text pozri v Dôvodovej správe)

- Podporiť začatie prístupových rokovaní Európskej únie (EÚ) s Tureckom na základe pozitívneho odporúčania Európskej komisie (EK) v *Správe o pokroku Turecka* v prístupovom procese zo 6. októbra 2004 a s prihliadnutím na záväzky, ktoré ES/EÚ doteraz prijala vo vzťahu k Turecku. Hodnotenie plnenia kodanských kritérií musí byť východiskom pri posúdení spôsobilosti Turecka začať rokovania o podmienkach vstupu do EÚ. Zároveň rozhodnutie o začatí prístupových rokovaní vonkoncom negarantuje členstvo Turecka v únii. Turecko musí počas vyjednávania s EÚ preukázať oddanosť demokratickým princípom a hodnotám, na ktorých Európska únia stojí.
- Prípadný začiatok oficiálnych rokovaní EÚ s Tureckom prispeje k prehĺbeniu a urýchleniu systémových zmien v tureckej spoločnosti, ktoré túto krajinu postupne priblížia k štandardom EÚ a zároveň pomôžu rozšíriť zónu politickej stability a demokratickej praxe v bezprostrednom susedstve dnešnej Európskej únie. Začatie prístupových rokovaní však so sebou takisto prináša riziká pre Európsku úniu, ktoré vyplývajú z veľkosti a polohy Turecka či vnútropolitického, demografického a ekonomického vývoja v tejto krajine, ako aj zo schopnosti samotnej EÚ pripraviť sa na ďalšie rozšírenie.
- Pri prístupových rokovaníach s Tureckom prihliadať na priority zahraničnej politiky SR pri rozvoji ďalších vzťahov EÚ s Tureckom a zasadzovať sa za taký priebeh rokovaní, ktorý nenaruší, ale naopak podporí aj rozvoj vzťahov EÚ s krajinami západného Balkánu a Ukrajinou.
- Prístupové rokovania o členstve Turecka v EÚ musia byť dôkladnou previerkou politickej, inštitucionálnej, hospodárskej a širšej verejnej pripravenosti krajín Európskej únie a Turecka zdieľať a naplňovať spoločné hodnotové ciele.

Pracovná skupina VI. (Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika)

Dôvodová správa

Pozícia SR k otvoreniu prístupových rokovaní EÚ s Tureckom

Po prerokovaní témy sa členovia pracovnej skupiny zhodli na nasledujúcich odporúčaniach vláde Slovenskej republiky:

1. Zaujať pozitívne stanovisko v otázke otvorenia prístupových rokovaní Európskej únie (EÚ) s Tureckom za predpokladu kladného hodnotenia Pravidelnej správy Európskej komisie (EK) o pokroku Turecka v prístupovom procese. Pravidelná správa Európskej komisie, ktorej zverejnenie sa očakáva 6. októbra 2004 predstavuje kľúčový podkladový materiál pre formovanie pozície Slovenskej republiky.

Únia sa musí správať konzistentne s postupom, ktorý uplatnila vo vzťahu ku krajinám, ktoré sa stali členmi EÚ v máji 2004. Pravidelné správy EK zohrali rozhodujúcu úlohu pri príprave a realizácii posledného rozšírenia EÚ. Aj preto musí hodnotenie EK k plneniu politických kodanských kritérií zostať podstatným faktorom pri rozhodovaní o otvorení prístupových rokovaní EÚ s Tureckom. Turecko sa kvalifikovalo na kandidáta na člena únie v roku 1999. Zároveň treba zdôrazniť, že v decembri 2004 Európska rada v žiadnom prípade nerozhodne o členstve Turecka v EÚ. Rozhodnutie o otvorení prístupových rokovaní nemôže byť vnímané ako rozhodnutie o členstve Turecka v únii. Potenciálne začatie prístupových rokovaní síce výrazne zintenzívni komunikáciu a spoluprácu medzi inštitúciami únie a Tureckom, avšak prípadný vstup Turecka do Európskej únie bude podmienený splnením veľmi širokého spektra politických, právnych, inštitucionálnych a hospodárskych podmienok EÚ a bude v prvom rade závisieť od dohody členských krajín EÚ a Turecka na podmienkach členstva a od úspešnej ratifikácie budúcej prístupovej zmluvy.

2. Podporiť proces politických, legislatívnych a hospodárskych reforiem v Turecku. Otvorenie prístupových rokovaní samo o sebe nezaručuje úspešné zavŕšenie prístupového procesu. Začiatok oficiálnych rokovaní však môže zásadne prispieť k prehĺbeniu a urýchleniu systémových zmien v tureckej spoločnosti, ktoré túto krajinu postupne priblíži

žia k štandardom EÚ a zároveň pomôžu rozšíriť zónu politickej stability a demokratickej praxe v bezprostrednom susedstve dnešnej Európskej únie.

Konkrétna skúsenosť spoločenskej transformácie Slovenska, ktorá úspešne prebiehala i vďaka kontextu prístupových rokovaní s EÚ, slúži dnes ako príklad pozitívneho dopadu procesu rozšírenia EÚ. V samotnom Turecku viedli doterajšie snahy o splnenie kodanských politických kritérií k významným zmenám v oblasti demokracie, posilnenia ľudských, menšinových práv a slobôd. Zrušil sa trest smrti, zlepšilo sa postavenie Kurdov vo verejnom živote, nastal pokrok v inštitucionalizácii civilno-vojenských vzťahov, či najnovšie bol novelizovaný trestný zákonník krajiny. Aj keď Turecko stále vykazuje nedostatky v napĺňaní demokratických hodnôt a ochrane individuálnych práv a slobôd, doterajšie plnenie podmienok EÚ naznačilo veľký potenciál pre významné vnútorné reformy. Počas najbližších rokov môže Slovensko v rámci vlastných aktivít a úmerne svojim možnostiam ponúknuť Turecku spoluprácu pri ďalšom rozvoji verejnej diskusie o EÚ, pri vzdelávaní a budovaní občianskej spoločnosti a pri výmene praktických skúseností z vlastného prístupového procesu.

3. Prihliadať na priority zahraničnej politiky SR pri rozvoji ďalších vzťahov Európskej únie s Tureckom. Rozšírenie zostáva najúspešnejším zahraničnopolitickým nástrojom EÚ. V prípade Turecka však politika rozšírenia prechádza doteraz najťažším testom a Slovensko sa musí zasadiť za taký priebeh prístupového procesu s Tureckom, ktorý nenaruší, ale naopak podporí aj rozvoj vzťahov únie s krajinami západného Balkánu a Ukrajinou.

Slovenská republika označila vzťahy s Ukrajinou a regiónom západného Balkánu za hlavné priority svojej zahraničnej politiky po vstupe do NATO a EÚ. V rámci týchto geografických cieľov sa už dnes realizujú konkrétne projekty oficiálnej a rozvojovej pomoci. Slovensko podporuje Stabilizačný a asociačný proces (SAP) s krajinami západného Balkánu, ktorý ponecháva otvorenú možnosť začlenenia týchto štátov do EÚ. SR podporila otvorenie prístupových rokovaní s Chorvátskom, ktoré sa začnú v roku 2005. Slovensko takisto opakovane deklarovalo záujem o užšie partnerstvo EÚ a Ukrajiny s tým, že a priori nemožno vylúčiť vstup nášho východného suseda do Európskej únie. Prípadné otvorenie prístupových rokovaní EÚ

s Tureckom vnáša nový faktor do úvah o naplňaní zahraničnopolitických priorít krajiny. Možným pozitívom pre perspektívu vzťahov s krajinami západného Balkánu a Ukrajinou je fakt, že prístupové rokovania s Tureckom predstavujú záruku kontinuity politiky rozšírenia únie minimálne pre obdobie najbližšieho desaťročia. Ak Turecko vo vyjednávaniach uspeje a stane sa členom EÚ, nepriamo sa tak podporí možnosť budúceho začlenenia napríklad dnes málo stabilnej a prevažne moslimskej Bosny a Hercegoviny či priblíženia sa Ukrajiny k vstupu do EÚ. Členstvo Turecka v Európskej únii môže takisto prispieť k dlhodobej stabilizácii pomerov na Balkáne, či už vo vzťahu k tureckej menšine, ktorá sa prevažne nachádza na území Bulharska alebo tamojšej moslimskej populácii. Rokovania s Tureckom však so sebou tiež nesú určité riziká pre zahraničnopolitické priority SR. Je možné, že prílišná pozornosť prístupovému procesu Turecka a jeho neodškriepiteľná zložitosť a hospodárska a inštitucionálna náročnosť vyústia do stavu, kedy sa politika ďalšieho rozšírenia EÚ stane natoľko nepopulárna, že sa spomalí alebo až úplne zabrzdí asociačný proces s krajinami západného Balkánu a paralelne sa skončia úvahy o rozvíjaní iniciatív smerom k asociačnému procesu s Ukrajinou.

4. Monitorovať vnútorný vývoj v Turecku a detailne analyzovať implikácie možného členstva Turecka pre budúce fungovanie Európskej únie. Zatiaľ čo hodnotenie plnenia politických kodanských kritérií musí byť logickým východiskom pri posúdení spôsobilosti Turecka začať rokovania o podmienkach vstupu do EÚ, problematika vzťahov únie a Turecka je oveľa zložitejšia. Prípadné vyjednávania o členstve Turecka v EÚ musia byť dôkladnou previerkou politickej, inštitucionálnej, hospodárskej a širšej verejnej pripravenosti krajín Európskej únie a Turecka zdieľať a naplňovať spoločné hodnotové ciele.

I keď už asociačná dohoda medzi Európskymi spoločenstvami (ES) a Tureckom z roku 1963 obsahuje prísľub začlenenia tejto krajiny do ES, cieľ colnej únie medzi EÚ a Tureckom sa naplnil až o 33 rokov neskôr v roku 1996 a Turecko sa stalo kandidátskou krajinou na vstup do únie len v roku 1999. Pri budúcom rozhodovaní o začlenení Turecka do Európskej únie zohrá podstatnú úlohu okrem rozloženia politických síl v krajinách EÚ niekoľko významných faktorov, s ktorými sa už dnes spájajú možné prínosy i riziká pre fungovanie širšej únie, a ktoré treba zohľadniť počas prístupového procesu Turecka. Tieto faktory zahŕňajú:

Kultúrne odlišnosti. Vyplývajú najmä z náboženských rozdielov. Väčšina obyvateľov Turecka sú islamského vierovyznania, politicky je však Turecko od roku 1923 sekulárnou demokraciou a v krajine existujú prísne pravidlá pre používanie náboženských symbolov vo verejnom živote. Napríklad ženy majú zakázané nosiť šatku na pôde štátnych inštitúcií. Zatiaľ čo dnes žije na území EÚ niekoľko miliónov moslimov, začlenenie Turecka do EÚ by zásadným spôsobom naštrbilo domnienku, že Európska únia je akýmsi kresťanským klubom. Úspešne zvládnuté začlenenia Turecka do EÚ by predstavovalo prínos ako príklad, že náboženské rozdiely nie sú zásadnou prekážkou pre rozvoj demokracie, politickú a hospodársku integráciu krajín. Zároveň by Turecko ako budúci člen únie mohlo slúžiť ako model pre rozvoj iných demokracií v moslimskom svete. Naopak riziko kultúrnych odlišností vyplýva z možnosti ich nadmernej prítomnosti v politickej praxi a pri uplatňovaní princípov demokracie a ochrany ľudských práv a slobôd. V tejto súvislosti istý praktický otáznik visí napríklad aj nad kompatibilitou politických strán Turecka s existujúcimi politickými frakciami v Európskom parlamente.

Veľkosť krajiny a demografické trendy. Turecko s takmer 70 miliónmi obyvateľov by v súčasnosti predstavovalo druhú najľudnatejšiu krajinu Európskej únie. Zároveň ako krajina s priemernou pôrodnosťou 2 deti na 1 ženu má potenciál populačne rásť. Turecko by bolo prínosom pre EÚ ako zdroj novej pracovnej sily na kontinente, ktorý sa v dôsledku demografických trendov bude v blízkej budúcnosti potýkať s problémom nedostatku vlastnej pracovnej sily. Potenciálnym rizikom pre EÚ je množstvo lacnej pracovnej sily. Už dnes je zrejmé, že na voľný pohyb osôb sa v prípade vstupu Turecka do EÚ bude vzťahovať dlhé prechodné obdobie. Veľkosť Turecka bude predstavovať veľkú výzvu pre EÚ aj pri inštitucionálnom začlenení tejto krajiny do orgánov únie. Turecko by malo v Rade a Európskom parlamente porovnateľne rovnako vplyvné zastúpenie ako Nemecko.

Hospodárske rozdiely. Turecko je relatívne chudobnou krajinou. Zároveň už dnes však vykazuje vyšší hrubý domáci produkt na obyvateľa (HDP) ako ďalšia kandidátska krajina Rumunsko a rýchlo sa hospodársky rozvíja. Svojou veľkosťou a počtom obyvateľov predstavuje Turecko dôležitú pridanú hodnotu pre jednotný trh EÚ a nové investičné možnos-

ti. Rizikom sú pretrvávajúce hospodárske rozdiely medzi úniou a Tureckom, ktoré sa budú musieť riešiť dlhými prechodnými obdobiami. Značným problémom je vysoké percento obyvateľstva zamestnané v poľnohospodárskom sektore. Prijatie Turecka do EÚ by markantne zvýšilo nároky na výdavky Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie.

Strategická poloha. Členstvo Turecka v EÚ by posunulo hranice únie k Iraku, Iránu, Sýrii, Gruzínsku i Arménsku. Európska únia ako bezprostredný sused týchto krajín by mohla zásadným spôsobom prispieť k stabilizácii a prosperite dnes nestabilných regiónov. Rizikom je, že posúvanie hraníc EÚ do oblastí, v ktorých prebiehajú vojenské konflikty a existuje celý rad potencionálnych ohnisk ďalších konfliktov, kladie oveľa väčšie nároky na ochranu týchto hraníc a zvyšuje pravdepodobnosť importu určitých nestabilných alebo teroristických elementov na územie EÚ.

Strategický aktér. Turecko predstavuje dôležitého strategického partnera EÚ. Začlenenie Turecka do EÚ by prispelo k zvýšeniu energetickej bezpečnosti únie vzhľadom na sprístupnenie strategických energetických zdrojov, ktoré sa nachádzajú na území Turecka alebo sú prepravované cez jeho územie z oblasti Perzského zálivu a Kaspického mora. Turecko disponuje veľkou armádou, ktorá by sa stala integrálnou súčasťou projektu Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Zároveň ako člen NATO Turecko by v únii posilnilo význam transatlantického spojenectva. Už dnes je táto krajina významným spojencom s konkrétnymi skúsenosťami v boji proti terorizmu. Turecko prispelo k stabilizácii a riešeniu pomerov na Cypre pri začleňovaní tohto ostrova do EÚ. Na druhej strane, ako každý významný, strategický aktér i Turecko má mnoho záujmov, ktoré sa nie vždy stretávajú s pozitívnou odozvou partnerov v EÚ. Treba počítať so situáciami, kedy Turecko prispeje k väčšej názorovej rôznorodosti než koherentnosti v rámci existujúcich politík Európskej únie.